

ΚΡΙΣΗ & ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Γκίκας Α. Χαρδούβελης*

Αθήνα, 1 Φεβρουαρίου 2010

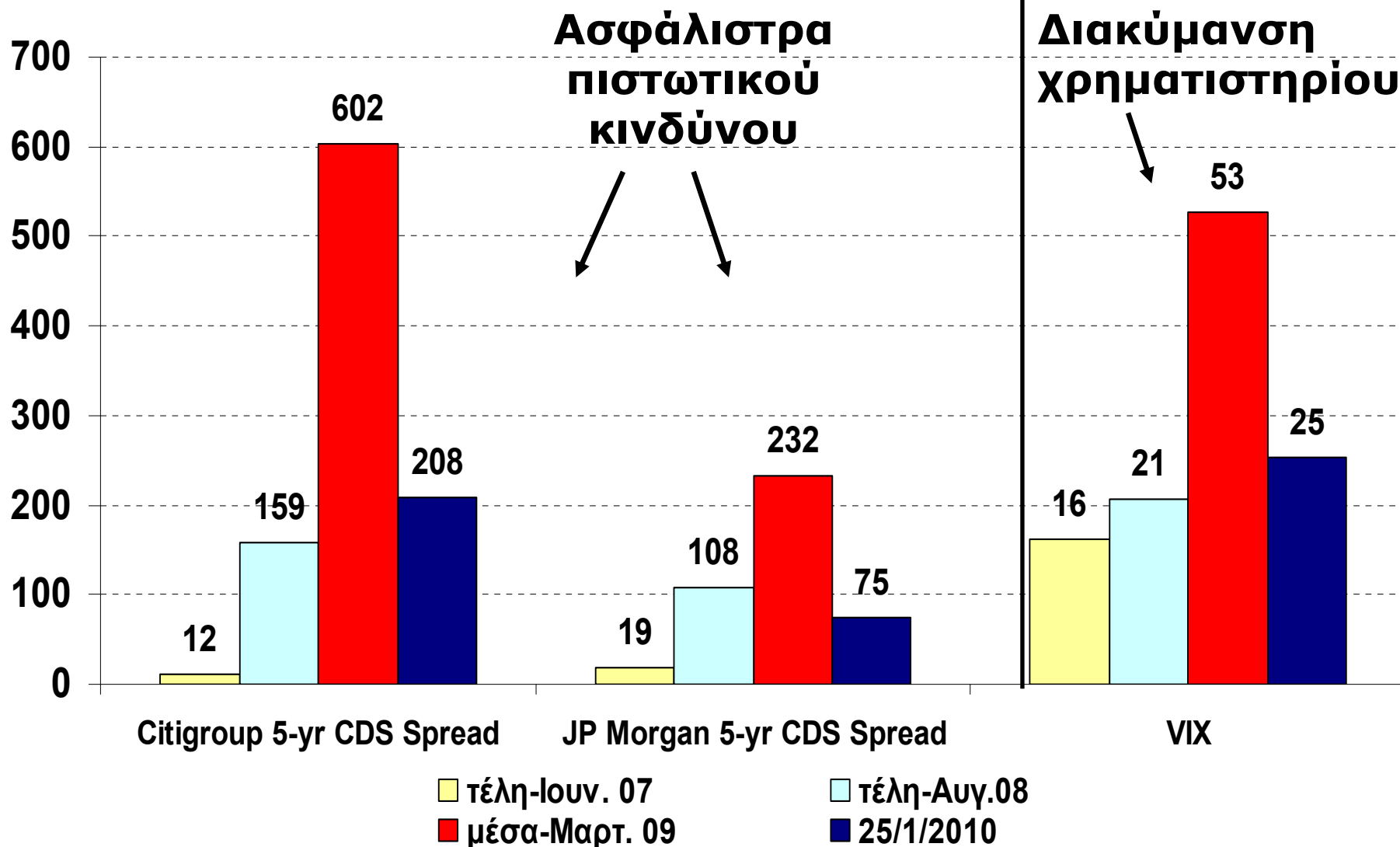
**** Καθηγητής, Τμήμα Χρηματοοικονομικής & Τραπεζικής Διοικητικής, Παν. Πειραιώς
Οικονομικός Σύμβουλος, Eurobank EFG Group***

ΚΡΙΣΗ & ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- I. Πέρασε η διεθνής κρίση;**
- II. Κρίση και οι μακροχρόνιες ελληνικές ανισορροπίες**
- III. Δεν μας εμπιστεύονται οι ξένοι και οι αγορές**
- IV. ΠΣΑ ως άγκυρα για το μέλλον**
- V. Συμπέρασμα**

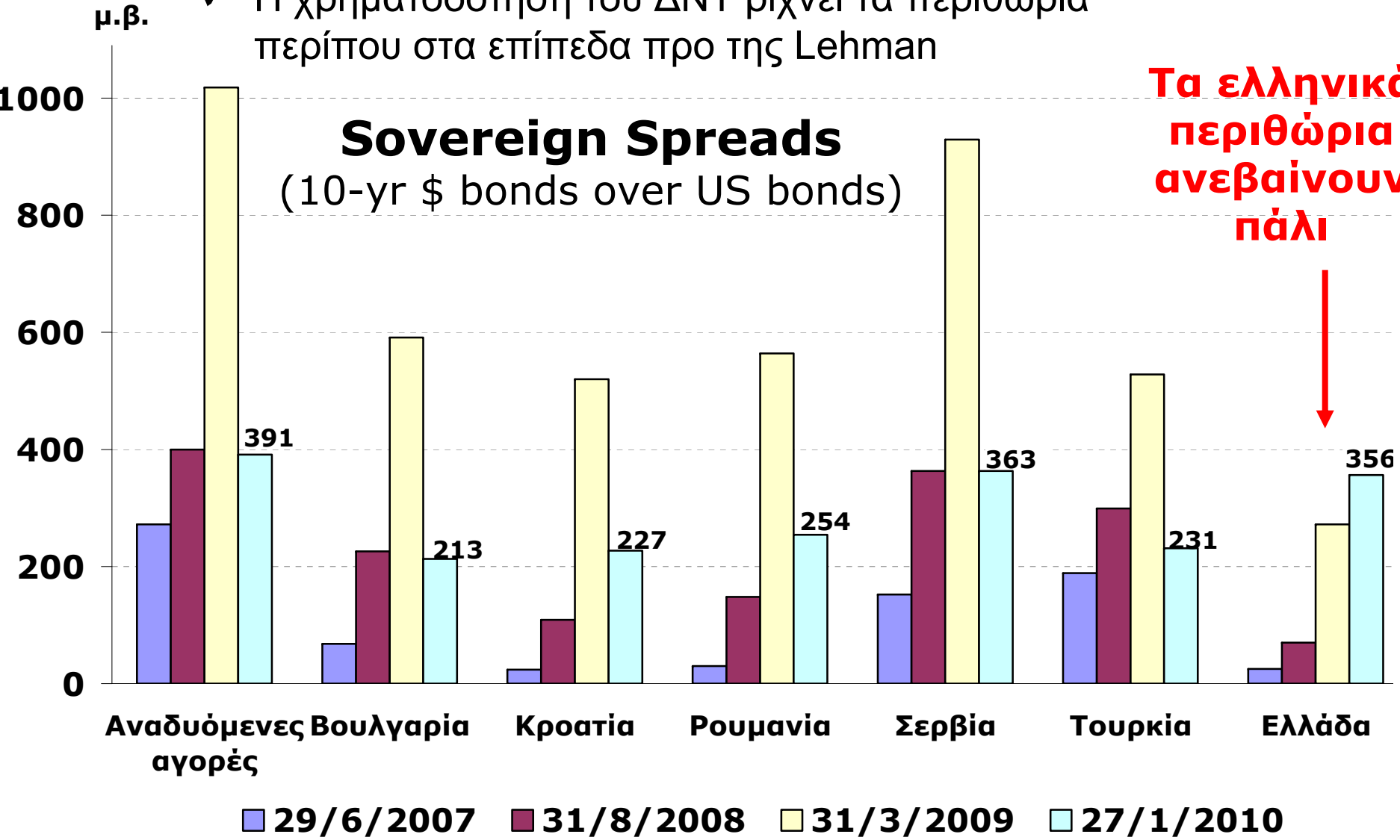
I. Τελειώνει η κρίση; Χαμηλότερα ασφάλιστρα κινδύνου, αλλά όχι στα προ κρίσης επίπεδα του 2007

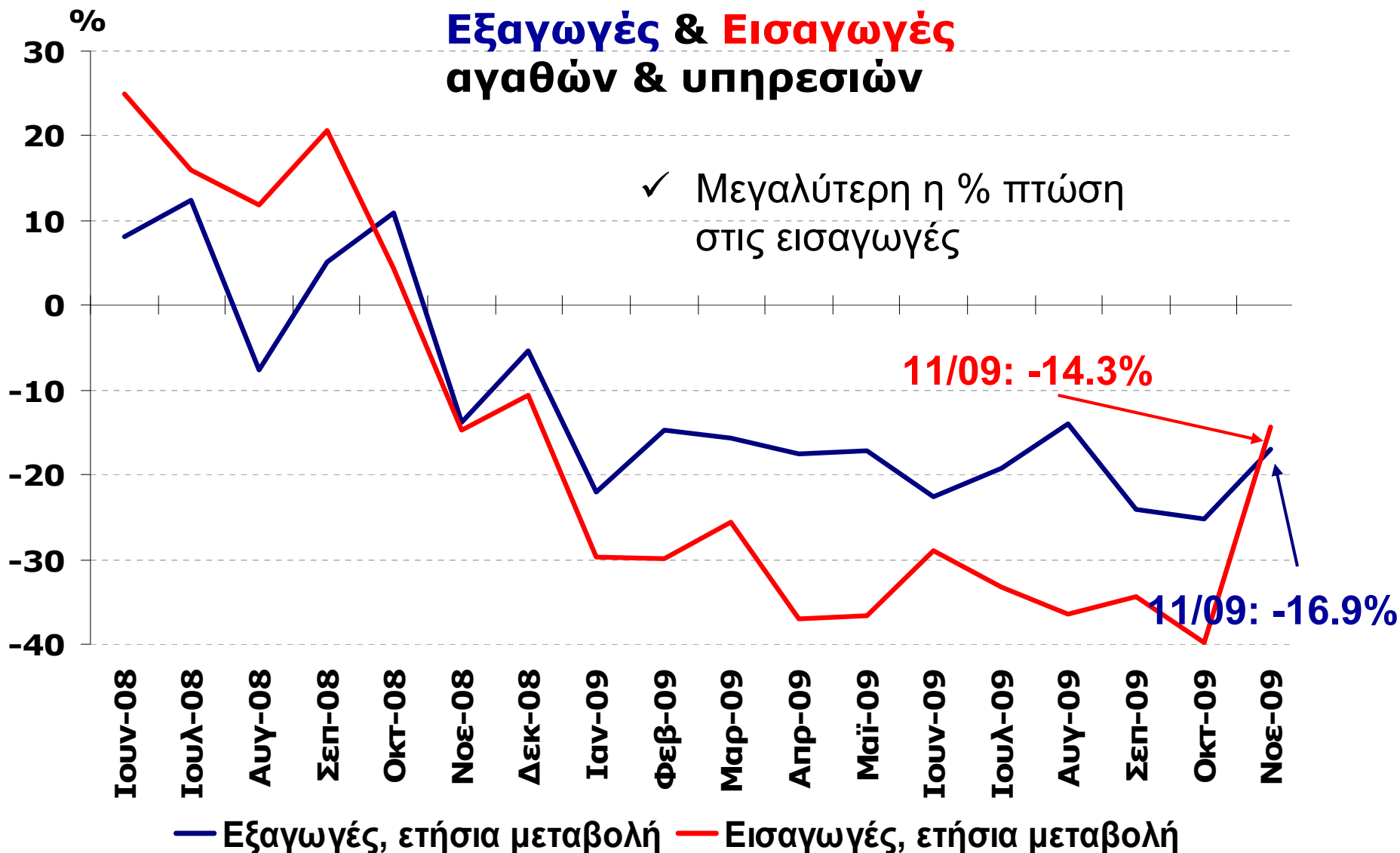

I. Τελιώνει η κρίση στην περιοχή μας;

✓ Η χρηματοδότηση του ΔΝΤ ρίχνει τα περιθώρια περίπου στα επίπεδα προ της Lehman

Τα ελληνικά περιθώρια ανεβαίνουν πάλι

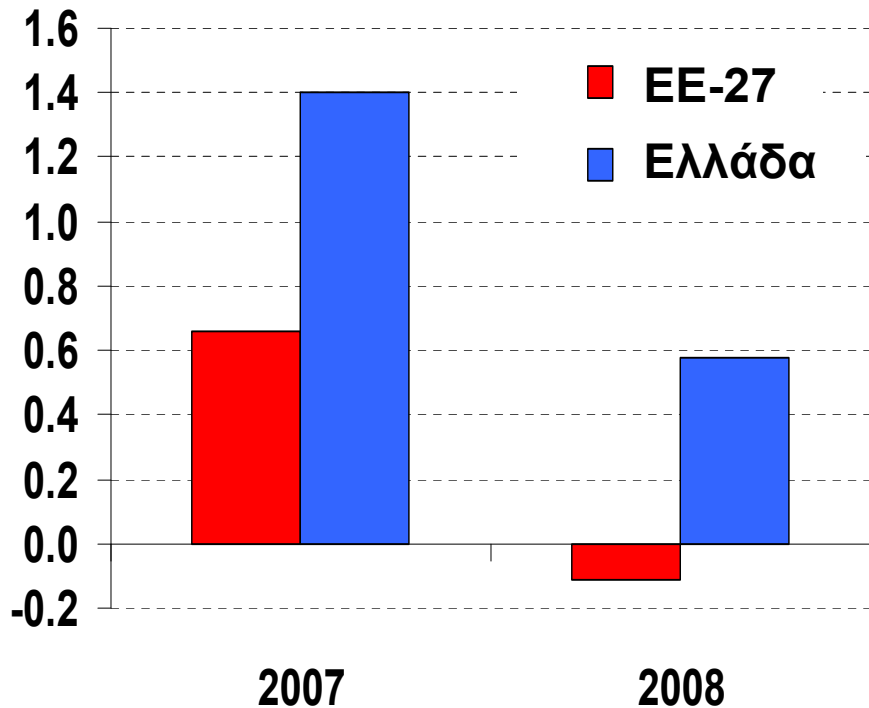

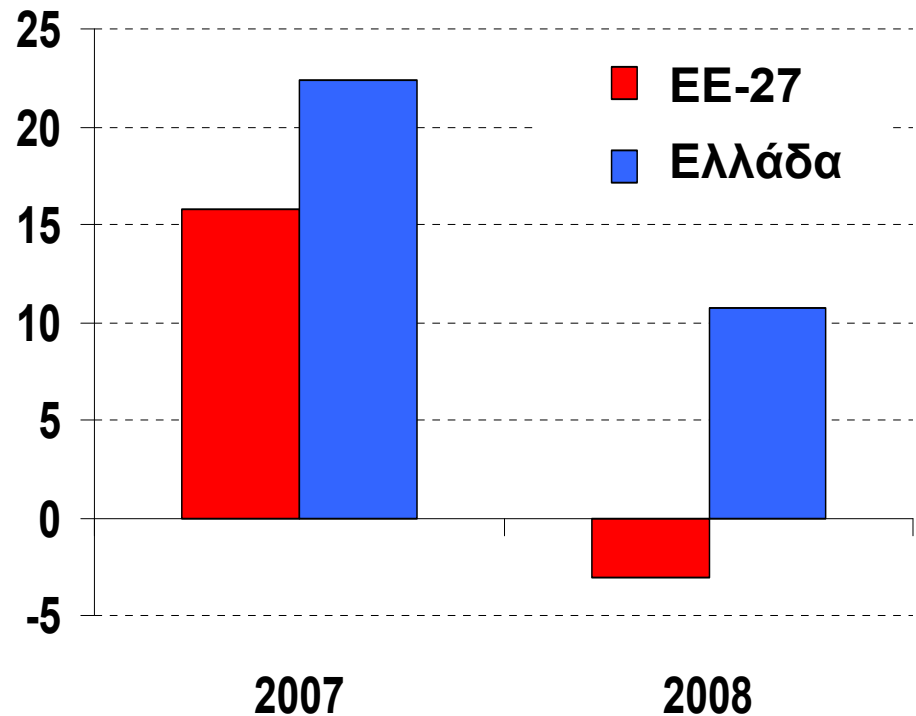
II. Οι ελληνικές τράπεζες δεν προκάλεσαν την κρίση, αντίθετα με ΗΠΑ και Ευρώπη

✓ Μικρότερο το πρόβλημα στην Ελλάδα σε σχέση με την ΕΕ-27

Return On Assets

Return On Equity

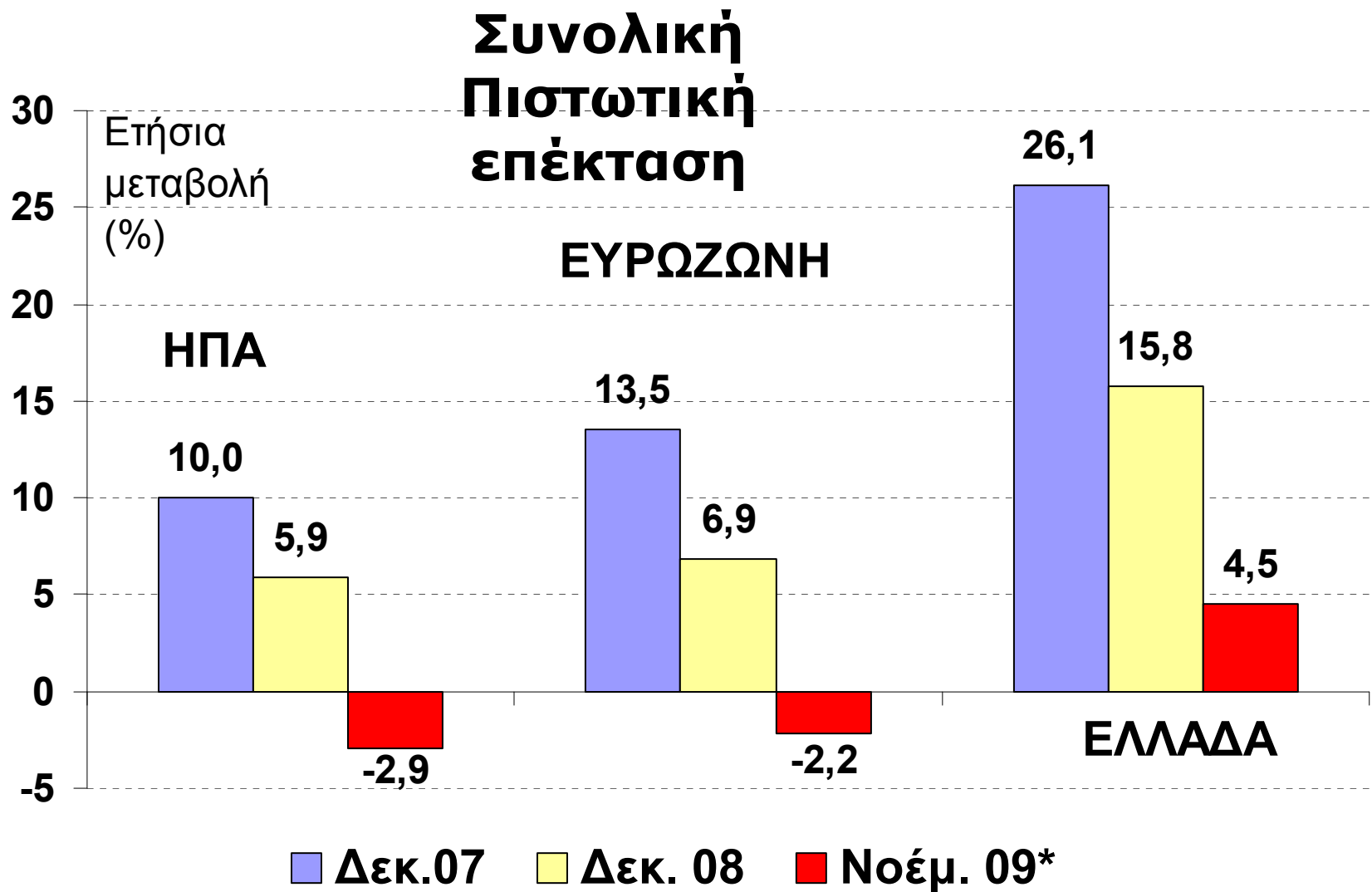
Πηγή: ΕΚΤ

Τραπεζικοί Όμιλοι στην Ελλάδα

	1 ^ο 6μηνο 2008	1 ^ο 6μηνο 2009
ROA	1,1	0,5
ROE	15,7	7,7

Πηγή: ΤτΕ

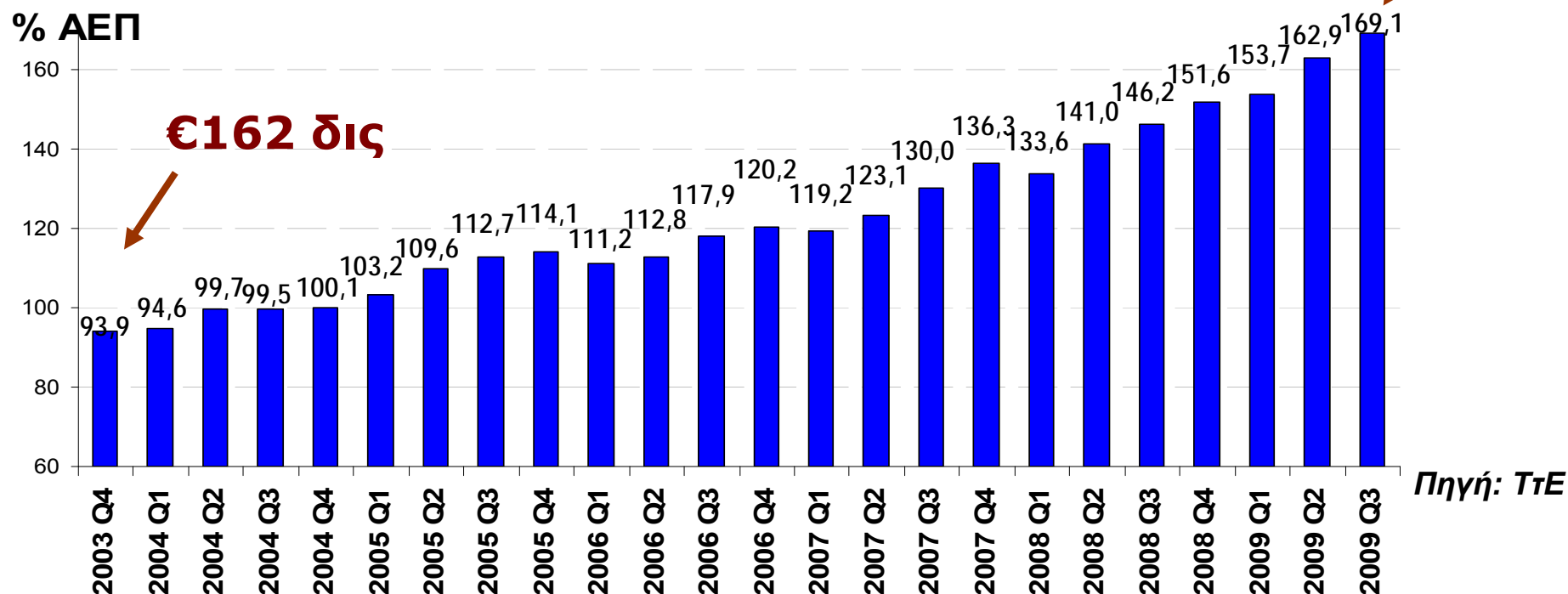
II. Πτώση ρυθμών αύξησης πιστωτικής επέκτασης

* Δεκ.08-Νοέμ.09

II. Πρώτη ανισορροπία: Ανταγωνιστικότητα

- ✓ Η επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας είναι το βαθύτερο πρόβλημα
- ✓ Καθίσταται εμφανές στα μετά-ΟΝΕ ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και την έκρηξη του εξωτερικού χρέους
- ✓ **Το επίπεδο διαβίωσης της χώρας είναι πολύ πιο πάνω από τις δυνατότητές της**

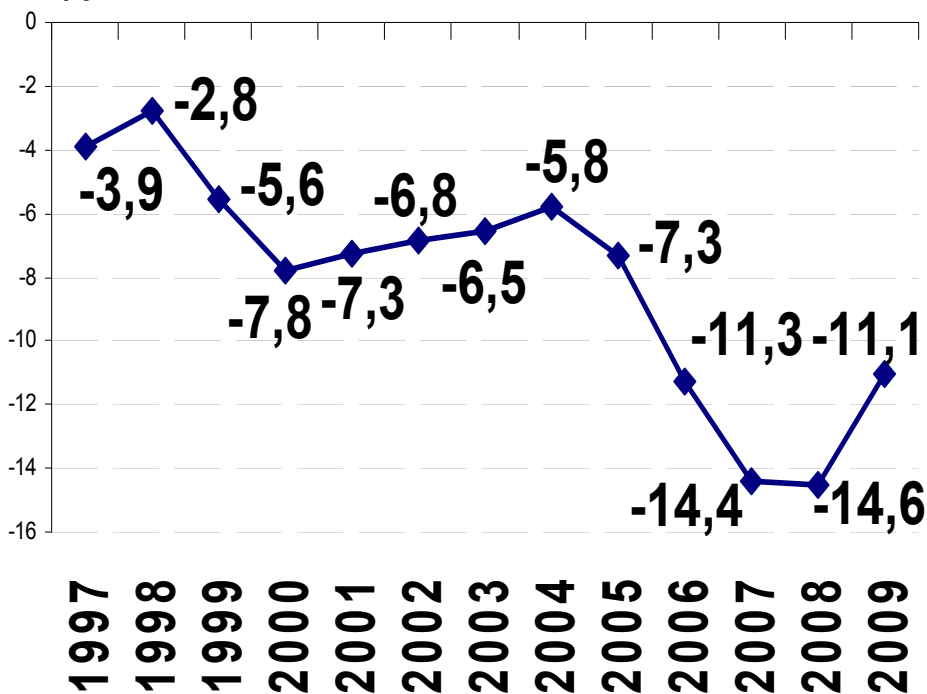
- ✓ Η επί έξι χρόνια άνοδος του εξωτερικού μας χρέους ήταν μεγαλύτερη από 75 π.μ. του ΑΕΠ ή €244 δισ
- ✓ Τα τελευταία χρόνια, για να διατηρήσουμε το βιοτικό μας επίπεδο, «πουλήσαμε» μια πόλη του μεγέθους της Θεσσαλονίκης

II. Προφανής η εκδήλωση του ελλείμματος ανταγωνιστικότητας στην οικονομία

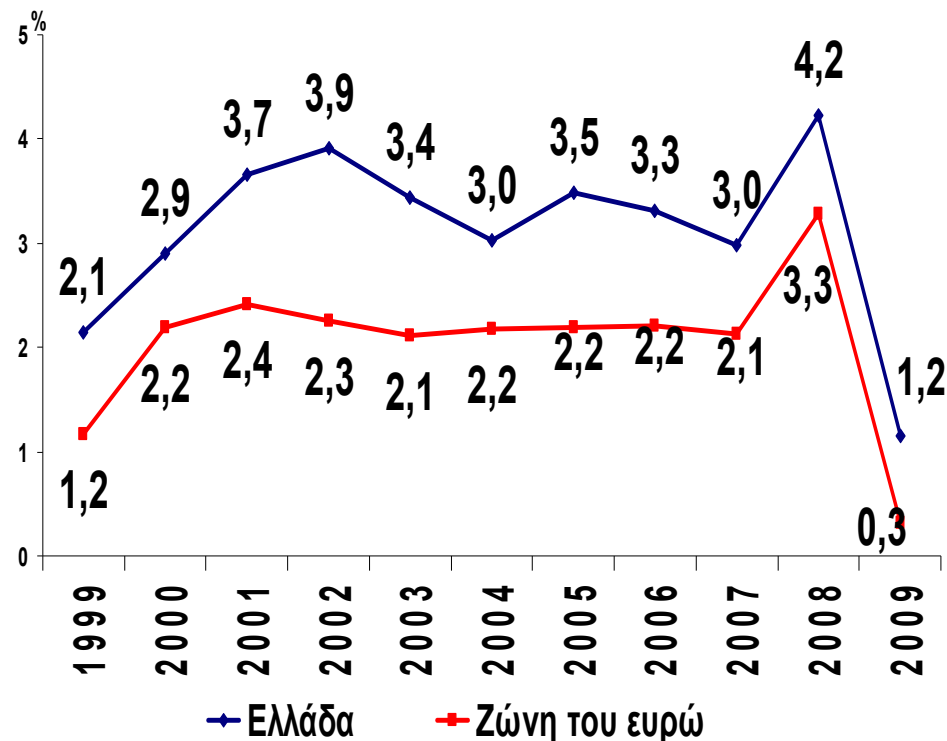
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

% ΑΕΠ

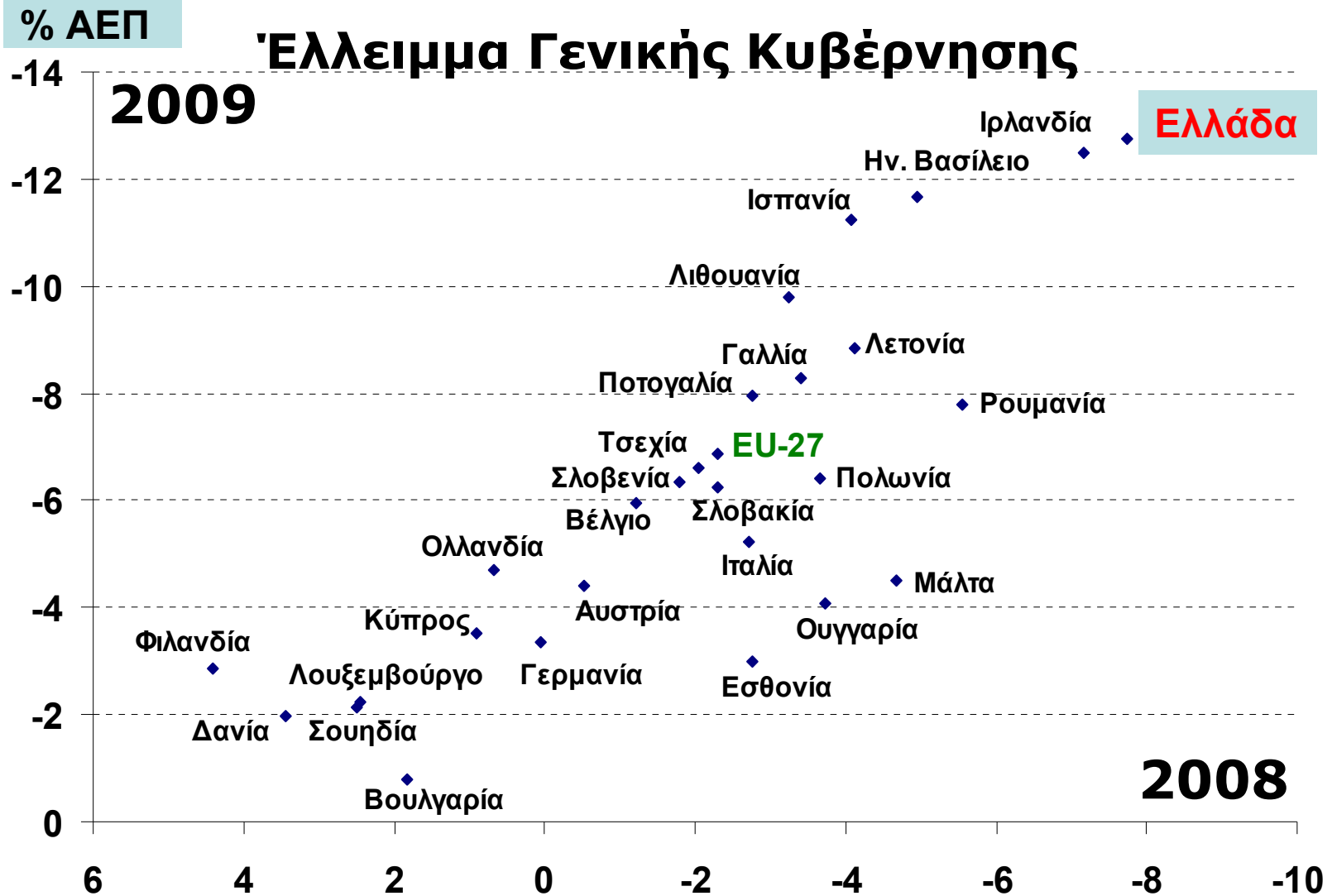
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Πληθωρισμός

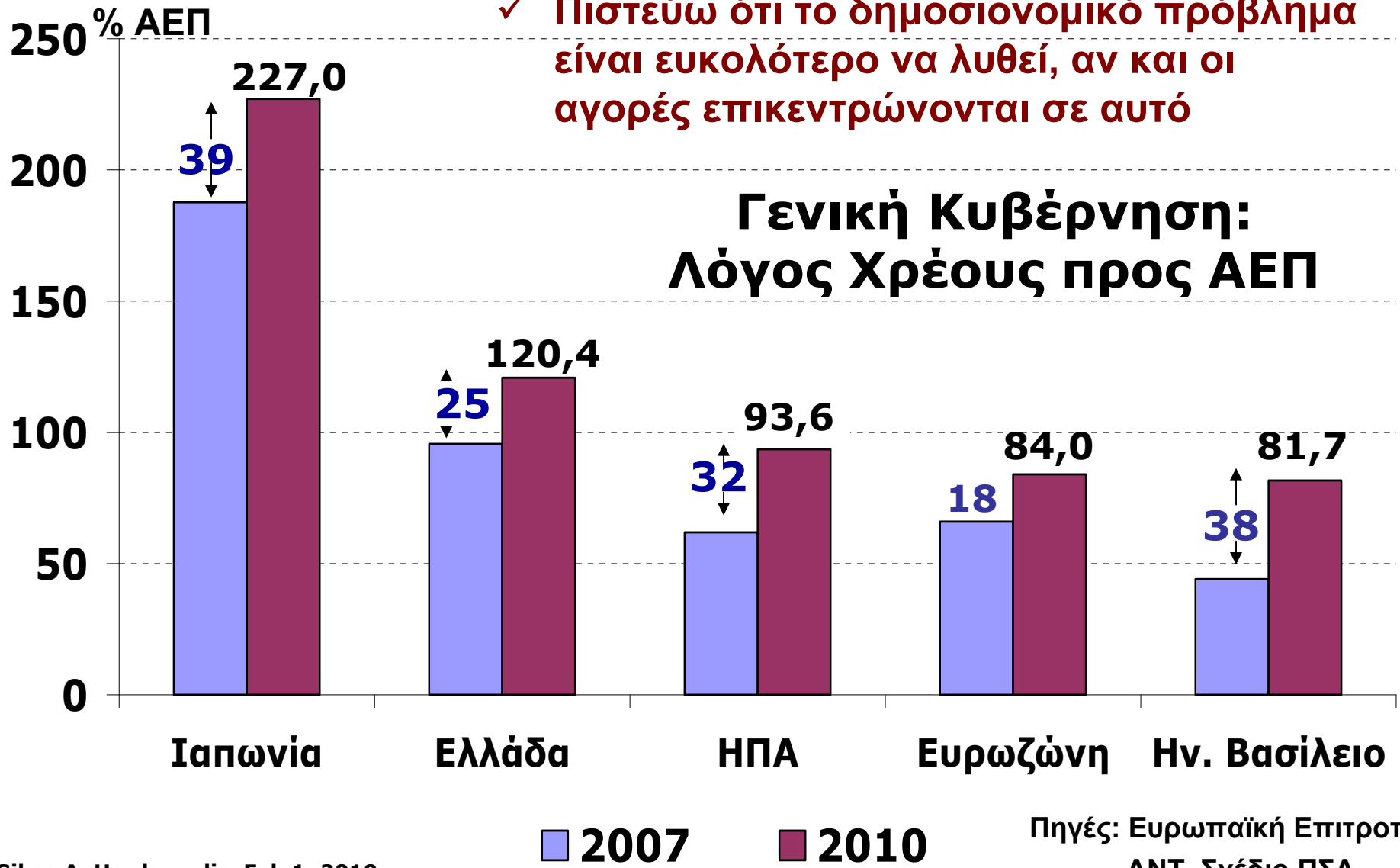
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

II. Η δημοσιονομική χαλαρότητα είναι το δεύτερο πρόβλημα: Τα ελλείμματα της ελληνικής κυβέρνησης ήταν τα χειρότερα στη ΕΕ-27

II. Η δημοσιονομική χαλαρότητα έγινε εμφανής μόλις σταμάτησε η ανάπτυξη

✓ Πιστεύω ότι το δημοσιονομικό πρόβλημα είναι ευκολότερο να λυθεί, αν και οι αγορές επικεντρώνονται σε αυτό

Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΔΝΤ, Σχέδιο ΠΣΑ

III. Πώς μας βλέπουν σήμερα οι αξιολογικοί οίκοι, 29/1/2010

Moody's	S&P	Fitch
Aaa	AAA	AAA
Aa1	AA+	AA+
Aa2	AA	AA
Aa3	AA-	AA-
A1	A+	A+
A2 (outlook: negative)	A	A
A3	A-	A-
Baa1	BBB+ (outlook: negative)	BBB+ (outlook: negative)
Baa2	BBB	BBB
Baa3	BBB-	BBB-
Ba1	BB+	BB+
Ba2	BB	BB
Ba3	BB-	BB-
B1	B+	B+
B2	B	B
B3	B-	B-
Caa1	CCC+	CCC
Caa2	CCC	CCC-
Caa3	CCC-	CC
Ca	CC	C
C	C	

ΕΚΤ την 1/1/2011 ↓

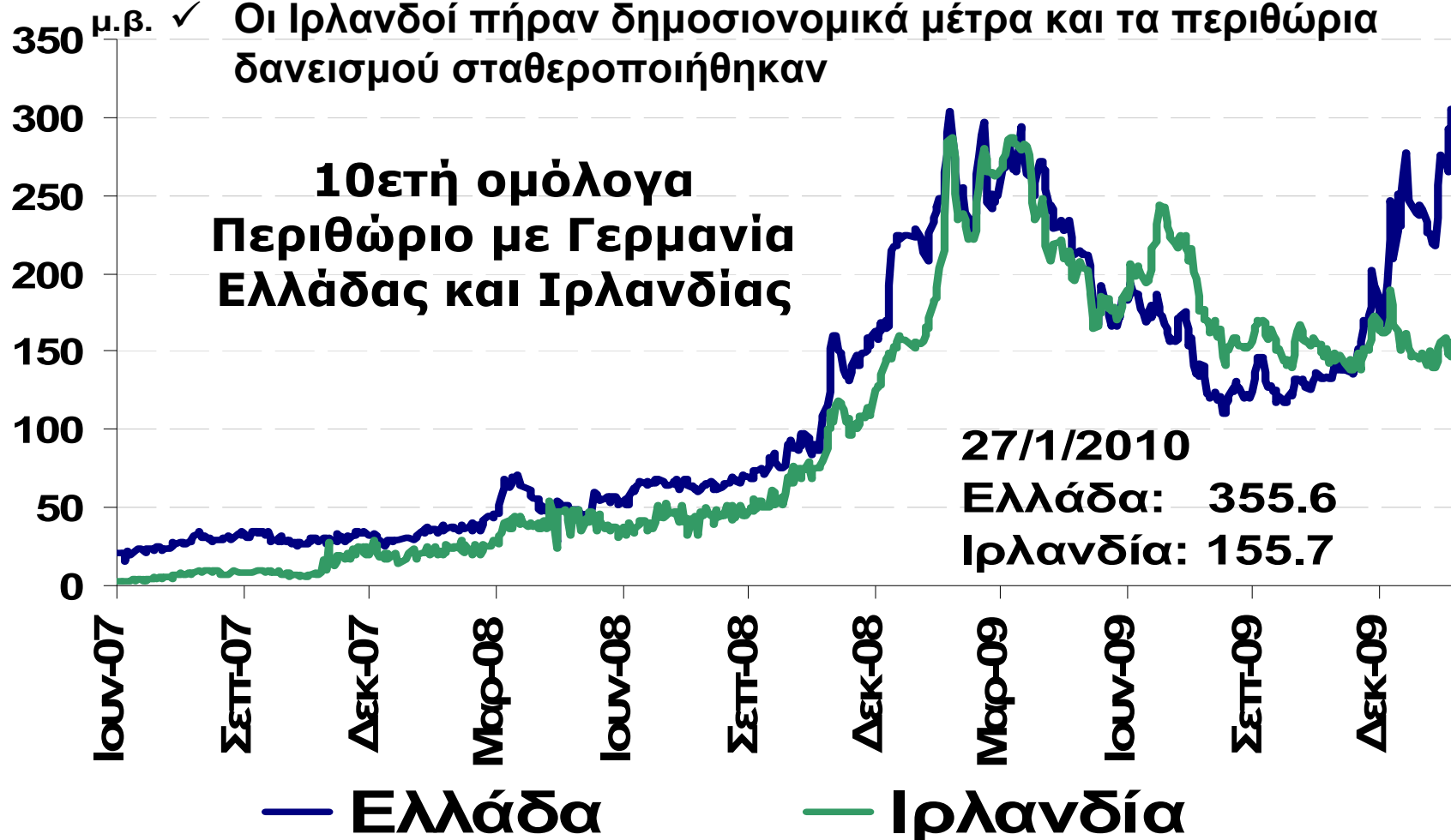
↑ **ΕΚΤ Προσωρινά**

Σημ.: Investment Grade
πάνω από τη μαύρη γραμμή

✓ Υποβαθμίσεις και από τους 3 οίκους το 2009
✓ S&P και Fitch αυστηροί, με υποβάθμιση δύο βαθμίδων

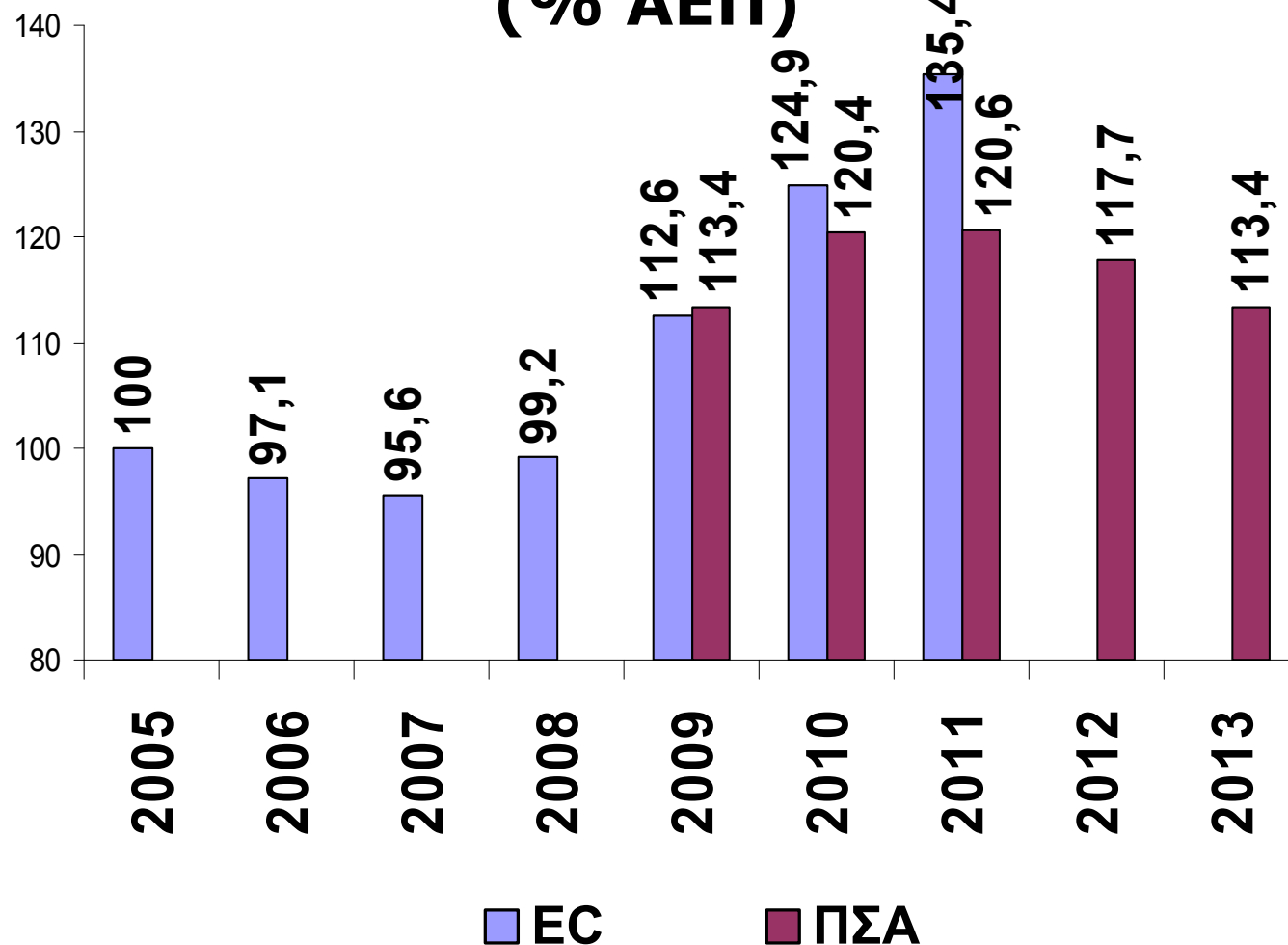
III. Η αγορά μας σέρνει προς χρεοκοπία

- ✓ Η Ιρλανδία, μια ανοικτή οικονομία με πληγέντα τραπεζικό κλάδο, που παρέσυρε την οικονομία προς τα κάτω
- ✓ Η Ελλάδα, μια κλειστή οικονομία με μόνιμες ανισορροπίες, που παρασύρει τον τραπεζικό κλάδο προς τα κάτω
- ✓ Οι Ιρλανδοί πήραν δημοσιονομικά μέτρα και τα περιθώρια δανεισμού σταθεροποιήθηκαν

IV. ΠΣΑ προσπαθεί να χαλιναγωγήσει το δημόσιο χρέος

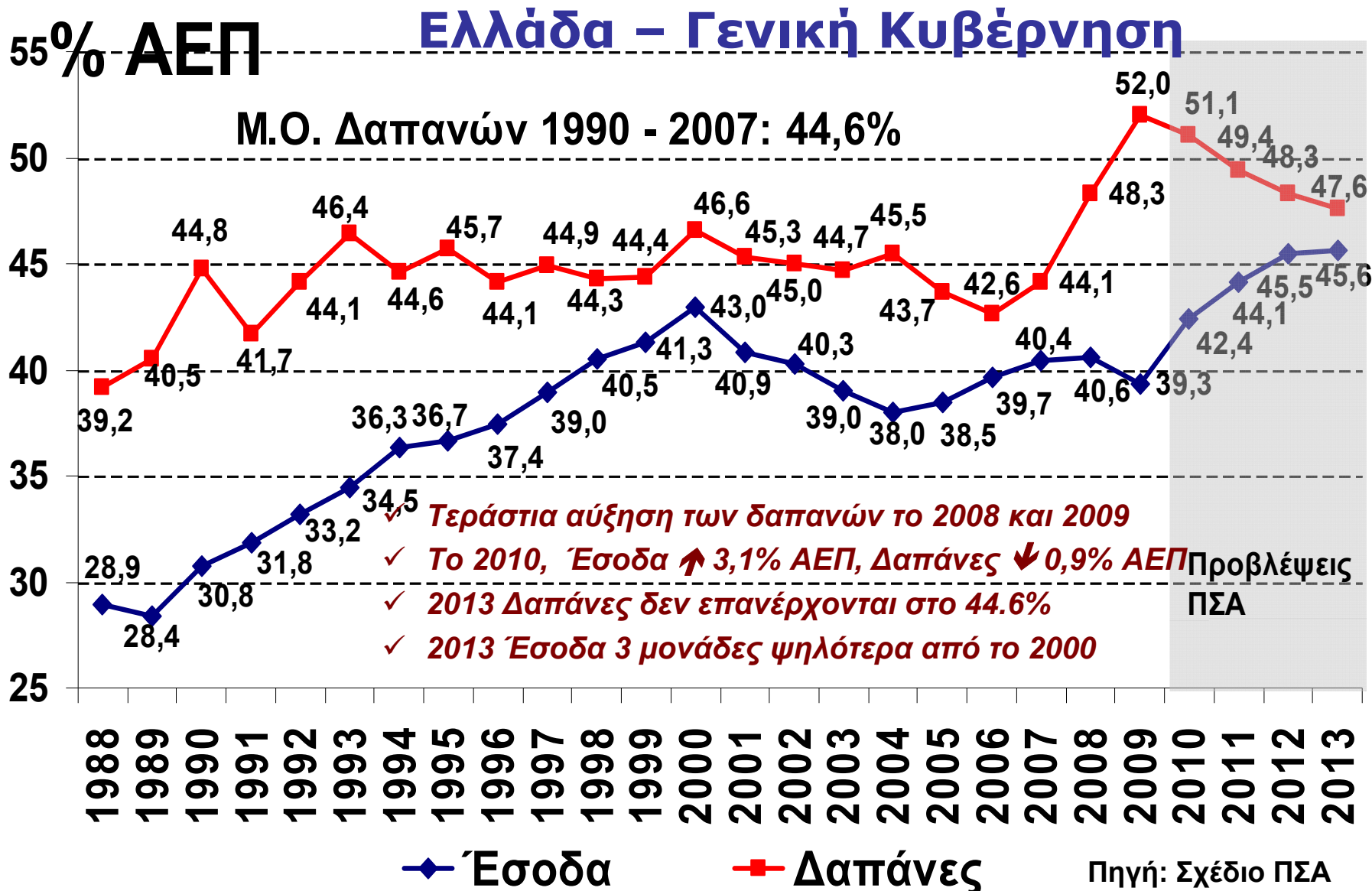
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σχέδιο ΠΣΑ

- ✓ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε παλαιότερες προβλέψεις της υποθέτει ότι δεν θα υπάρξει αλλαγή πολιτικής
- ✓ Το ΠΣΑ υποθέτει την εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών
- ✓ **Γιατί οι αγορές δεν πείθονται;**
  - ❖ Δεν επαρκούν τα θετικά στοιχεία του ΠΣΑ;
  - ❖ Θύελλα «κακής» κερδοσκοπίας;

- ✓ **Επανασχεδιασμός του πλαισίου κατάρτισης και εκτέλεσης του Π/Υ**
  - ❖ Ενιαία Αρχή Πληρωμών
  - ❖ Καθιέρωση «δημοσιονομικών κανόνων»
  - ❖ Δημιουργία αποθεματικού ύψους 10% των δαπανών
  - ❖ Κατάρτιση τριετούς προϋπολογισμού ανά υπουργείο από το 2011
  - ❖ Επαναξιολόγηση από μηδενική βάση όλων των δαπανών
  - ❖ Μηνιαία παρακολούθηση δαπανών των σημαντικών υπουργείων
  - ❖ Δημιουργία Κοινοβουλευτικής Υπηρεσίας Προϋπολογισμού
  - ❖ Ανεξαρτητοποίηση της ΕΣΥΕ
  - ❖ Χρήση εξωτερικών ελεγκτών σε ΔΕΚΟ και ΝΠΔΔ
- ✓ **Πάγωμα προσλήψεων** στο Δημόσιο το 2010, κανόνας 5:1 από το 2011
- ✓ **Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού** συστήματος
- ✓ Μεταβολή στη δομή των δημόσιων δαπανών: **Περισσότερες επενδύσεις και λιγότερες καταναλωτικές και λειτουργικές δαπάνες**
- ✓ Έσοδα από **αποκρατικοποιήσεις** περίπου 2,3 % του ΑΕΠ ετησίως
- ✓ Φορολογική μεταρρύθμιση για την **διεύρυνση της φορολογικής βάσης** και την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής
- ✓ Προώθηση απαραίτητων **διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων** και ενός νέου **εξαγωγικά προσανατολισμένου αναπτυξιακού μοντέλου**
- ✓ **Οι Έλληνες συνήθως αντιδρούν στο αμήν, εν όψει καταστροφής**

✓ Συνεπώς, το επιχείρημα των ξένων: «**Κόψτε κι άλλο τις Δαπάνες**»

IV. Οι δαπάνες στην Ζώνη του Ευρώ αυξήθηκαν λιγότερο το 2008 και το 2009

προβλέψεις

Μετά την ανακοίνωση του ΠΣΑ στις αρχές Ιανουαρίου:

- ✓ Οι αγορές δεν ενθουσιάστηκαν, αντίθετα τα περιθώρια επιτοκίων αυξήθηκαν
- ✓ Το γεγονός ότι επιχειρείται να μειωθεί το δημοσιονομικό έλλειμμα κάτω του 3% ΑΕΠ το 2012, αντί του αρχικού 2013 του Προϋπολογισμού, δεν φάνηκε αρκετό στους κριτές
- ✓ Οι αξιολογικοί οίκοι παρέμειναν ουδέτεροι, εμμένοντας στην μετά την υποβάθμιση αρνητική προοπτική και στην ανάγκη δείγματος γραφής περιορισμού των ελλειμμάτων

Η κριτική πιθανόν να βασίζεται στα ακόλουθα σημεία:

- ✓ ***Οι δαπάνες Γενικής Κυβέρνησης ακόμα και το 2013 βρίσκονται στο 47,6% ΑΕΠ, 3 μονάδες υψηλότερες από τον ιστορικό μέσο όρο στην Ελλάδα.***
- ✓ ***Οι δαπάνες μειώνονται μόνον κατά 0,9% του ΑΕΠ το 2010 από ένα ήδη πολύ υψηλό***
- ✓ ***Τα έσοδα Γενικής Κυβέρνησης ανεβαίνουν το 2013 στο 45,6% του ΑΕΠ, 2,6 μονάδες πάνω από το υψηλό ιστορικό του 2000, που ήταν 43% του ΑΕΠ, όταν η πίεση για ένταξη στην ΟΝΕ ήταν μεγάλη***
- ✓ ***Έλληνες αισιόδοξοι, Ευρωπαίοι απαισιόδοξοι για τα φορολογικά έσοδα 2010: για Ελλάδα αύξηση εσόδων 3,1 μονάδες ΑΕΠ, ενώ για Ευρωζώνη αναμένεται μείωση -0,3 ΑΕΠ. Συγχρόνως, πτώση ΑΕΠ Ελλάδος κατά -0,3%, ενώ αύξηση ΑΕΠ Ευρωζώνης κατά 1,4%.***
- ✓ ***Αισιόδοξο το σενάριο μικρής πτώσης του ΑΕΠ το 2010 και ταχείας μετέπειτα ανάκαμψης στην Ελλάδα: Κίνδυνοι πηγάζουν από την ιδιωτική κατανάλωση και τις επενδύσεις, καθώς η καταναλωτική και η επιχειρηματική εμπιστοσύνη παραμένουν χαμηλές, αναμένεται στασιμότητα (ίσως και μείωση σε πραγματικούς όρους) σε μισθούς και εισοδήματα και οι δημόσιες δαπάνες αναμένεται να συρρικνωθούν έπειτα από διψήφια ποσοστιαία αύξηση το 2009.***

- ✓ Έλλειμμα αξιοπιστίας των ελληνικών στατιστικών στοιχείων ⇒ **λύεται**
- ✓ Αν και το ΠΣΑ είναι το λεπτομερέστερο που υπέβαλε ποτέ η χώρα στην ιστορία της, δεν έχει ποσοτικοποιηθεί η επίδραση των μέτρων στο έλλειμμα ⇒ **αναμένεται να λυθεί**
- ✓ Οι μελλοντικές πιέσεις εξαιτίας του ασφαλιστικού προβλήματος είναι **μεγαλύτερες στην Ελλάδα** ⇒ **αναμένεται να λυθεί**
- ✓ **Plan B με περισσότερες περικοπές;**

Ελλάδα

	2010	2020	2035	2060
Συνταξιοδοτικές Δαπάνες (% ΑΕΠ)	11,6	13,2	19,4	24,1
Λόγος Συνταξιούχων προς Εργαζόμενους (%)*	56	59	78	102

Ζώνη του ευρώ

	2010	2020	2035	2060
Συνταξιοδοτικές Δαπάνες (% ΑΕΠ)	11,2	11,6	13,2	13,9

* αριθμός συνταξιούχων σε σχέση με τον αριθμό αυτών που πληρώνουν συνεισφορές στα δημόσια συνταξιοδοτικά ταμεία

IV. Οφείλεται η πίεση στα ομόλογα και σε αχαλίνωτη κερδοσκοπία;

- ✓ Υπάρχουν κακά σενάρια στα οποία το χρέος εκτοξεύεται εκτός ελέγχου, αν οι ρυθμοί ανάπτυξης παραμείνουν υποτονικοί, π.χ. της τάξης του 1%, και τα πρωτογενή ελλείμματα συνεχίζονται.
- ✓ Όμως, η επιτυχία της πρόσφατης κοινοπρακτικής έκδοσης 5-ετών ομολόγων με περιθώριο 3,5%, όταν η υπερβάλλουσα ζήτηση έφτασε τα €17 δις σημαίνει ότι πολλοί επενδυτές θεωρούν ότι τα κακά σενάρια έχουν μικρή πιθανότητα.
- ✓ Γιατί λοιπόν τα περιθώρια συνέχισαν να αυξάνονται μετά την έκδοση;

Η «κακή» κερδοσκοπία είναι προφανώς εν μέρει παρούσα. Οι όποιοι κερδοσκόποι με θέσης πώλησης των ελληνικών ομολόγων:

- ✓ Δεν επηρεάζονται από τις απλές ανακοινώσεις στήριξης ευρωπαϊών πολιτικών ή άλλων επιφανών οικονομολόγων.
- ✓ Ενθαρρύνονται από τις ανακοινώσεις περί απόσυρσης της ρευστότητας από την ΕΚΤ και αύξησης της ποιότητας του ενέχυρου για δανεισμό έκτακτης ανάγκης
- ✓ Δεν πτοούνται όσο υπάρχει αβεβαιότητα για μια πρακτική στήριξη της Ελλάδας με εγγυήσεις ή κεφάλαια από την ΕΕ ή το ΔΝΤ
- ✓ Καμία χώρα (ούτε η Μ. Βρετανία) δεν μπόρεσε να κερδίσει τον αγώνα ενάντια σε επίθεση hedge funds τις τελευταίες 2 δεκαετίες. Μόνο το 1998 το Χονγκ Κονγκ, το οποίο όμως διέθετε τεράστια συναλλαγματικά αποθέματα

IV. Μπορεί να αντιδράσει η Ελλάδα;

- ✓ Η Ελλάδα μπορεί να αντιδράσει σε κερδοσκοπική επίθεση μόνο με τη στήριξη της ΕΕ ή του ΔΝΤ, αλλά αυτό σημαίνει **περαιτέρω μέτρα**.
- ✓ Η αναμενόμενη στενή παρακολούθηση των ελληνικών δημόσιων οικονομικών από την ΕΕ συνεπάγεται πειθαρχία, που αυξάνει την πιθανότητα επιτυχίας του ΠΣΑ
- ✓ Είναι αδιανόητη η σκέψη ότι η Ελλάδα πρόκειται να εγκαταλείψει ποτέ την ΟΝΕ. Το πολιτικό και οικονομικό κόστος θα ήταν εξαιρετικά υψηλό, *π.χ. η μετά-ΟΝΕ υποτίμηση δεν θα περιορίζονταν σε ένα 30%, αλλά πιθανότατα θα έφτανε στο 80%, κάτι που θα σήμαινε αύξηση του δημοσίου χρέους κατά 5 φορές!*

- ✓ **Ισχνή η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας το 2010, που εξαρτάται και από τη συνεχιζόμενη παροχή ρευστότητας**
- ✓ **Η κρίση εισήχθη στην Ελλάδα κυρίως το τελευταίο τρίμηνο του 2008 και αποκάλυψε δύο μεγάλες μακροχρόνιες ανισορροπίες: την έλλειψη ανταγωνιστικότητας και την έλλειψη δημοσιονομικής πειθαρχίας**
- ✓ **Οι αγορές επικεντρώθηκαν στο αυξανόμενο δημόσιο χρέος και καθορίζουν σήμερα τις πολιτικές επιλογές**
- ✓ **Το ΠΣΑ επιχειρεί να ελέγξει την ανοδική πορεία τους δημόσιου χρέους με αξιόπιστο τρόπο, χωρίς να πλήξει την ανάπτυξη**
- ✓ **Απαιτείται, όμως, περισσότερη προσοχή στον έλεγχο των δαπανών**
- ✓ **Η κερδοσκοπία στα ελληνικά ομόλογα θα σταματήσει μόνο με την έξωθεν βοήθεια, η οποία θα έρθει συνοδευόμενη με επιπλέον περικοπές δαπανών**
- ✓ **Απαιτούνται θυσίες από όλους τους Έλληνες και συναίνεση**
- ✓ **Οι Έλληνες ανταποκρίνονται στις αντιξοότητες και η αναμενόμενη περίοδος στασιμότητας πιθανόν να αποτελέσει την απαρχή για τις μεταρρυθμίσεις τις οποίες η χώρα ποτέ δεν τόλμησε να επιχειρήσει**
- ✓ **Δεν τίθεται θέμα εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη, αφού το κόστος είναι δυσθεώρητο, αλλά στα ξένα ΜΜΕ εμφανίζεται κυρίως επειδή σηματοδοτεί τη διάλυση της ΟΝΕ**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΑΣ!!

Θερμές ευχαριστίες στην επιστημονική ομάδα της Διεύθυνσης Οικονομικών Μελετών & Προβλέψεων για την ερευνητική υποστήριξη

Περισσότερες ερευνητικές εκδόσεις διαθέσιμες στην ιστοσελίδα <http://www.eurobank.gr/research>

New Europe:

Οικονομία & Αγορές:

Global Economic & Market Outlook:

Μηνιαία έκδοση για τις χώρες της Νέας Ευρώπης.

Μηνιαία έκδοση με θέματα για την ελληνική και παγκόσμια οικονομία.

Τριμηνιαία έκδοση για την ανάλυση της διεθνούς οικονομίας και των αγορών και τη χάραξη νέων επενδυτικών στρατηγικών.

